

DRAGOȘ URSU

Reeducare și represiune în comunism

O istorie politică a închisorii Aiud

CORINT
ISTORIE
AUTORI ROMÂNI

angajamente și afară să nu le pot îndeplini, căci eu nu pot să știu ce sarcini o să mi se traseze. Aceasta este hotărârea mea¹.

Pe marginea acestei note, referindu-se la atitudinea deținutului urmărit, colonelul Crăciun scria: „Radu Trifan, element mistic, necinstit și fanatic”.

De asemenea, în finalul reeducării (27 iulie 1964), Radu Trifan semnează o nouă declarație, în care rezumă pozițiile anterioare: detașarea de activismul politic („nu mă mai consider legionar”) și afirmarea acceptării noii realități socio-politice („să respect ordinea juridico-administrativă din RPR”)². În schimb, deși sursele documentare menționează limpede atitudinea acestuia, colonelul Crăciun a continuat să se raporteze la el într-o perspectivă ideologică, așa cum o arată caracterizările de la sfârșitul detenției, unde Radu Trifan este portretizat ca un „refractor”, fidel ideilor legionare, „capabil de acțiuni dușmănoase împotriva statului democrat popular”³.

„Cartea reeducării”. Rolul lui Bartolomeu Anania

În plus față de îndeplinirea obiectivului trasat de către Securitate, respectiv reeducarea legionarilor, Grupul Operativ Aiud a fost interesat și de raportarea acestui succes către conducerea Ministerului de Interne și a Partidului Muncitoresc Român. În acest sens, colonelul Crăciun sintetizează întreaga activitate a Grupului Operativ la nivelul unui raport final al reeducării⁴, în care elogiază într-o manieră propagandistică îndeplinirea misiunii încredințate. Pe lângă raportarea „succesului” către conducerea Ministerului, Grupul Operativ a mai fost

¹ *Ibidem*, f. 10.

² *Ibidem*, f. 16.

³ *Ibidem*, f. 5.

⁴ ACNSAS, Fond Documentar, dosar 3464, ff. 1–42.

interesat și de utilizarea propagandistică a unui atare „succes”, coordonând redactarea unor lucrări¹ ce conțineau declarații autodemascatoare ale deținuților.

Cea mai importantă lucrare, rămasă în memorialistica Aiudului sub denumirea „Cartea reeducării”, a fost intitulată – „Despre organizația legionară”. Primul volum², dedicat istoriei organizației legionare, de la începuturile familiei Codreanu și până la guvernarea legionară, se dorea a fi, de fapt, o „contra-istorie” a Mișcării Legionare, scrisă în stil demascator tocmai de către deținuți legionari.

Urmărind desfășurarea cronologică a activității lui Corneliu Codreanu și, mai apoi, a organizației legionare, volumul reprezintă un amestec insolit de memorialistică legionară și viziune marxistă asupra istoriei. Astfel, autorii își asumă perspectiva istoriografiei comuniste asupra legionarismului, văzut ca expresie a „burgheziei românești”, utilizând limba de lemn specifică. Pe această structură a „materialismului istoric”, deținuții legionari, semnatari ai lucrării, suprapun amintirile lor legate de trecutul legionar, pe care-l descriu într-o manieră demascaatoare, dominat de violență, sexualitate și terorism.

„Cuvântul-înainte” al primului volum ne relevă paradigma în care Grupul Operativ a gândit întregul demers, atât perspectiva asupra istoriei legionare, cât și asupra reeducării și finalității acesteia:

Cauzele apariției legionarismului, după primul război mondial, ca soluție politică, rezidă în climatul lumii burgheze. El a generat fascismul, l-a ajutat să se dezvolte. Climatul

¹ Volumul de articole „Isprăvi de bandiți în odăjdii”; Volumul de articole „Un huligan de odăjdii – Viorel Trifa”; Volumul de articole „Spionaj-trădare”; Volumul de articole „Crimă, asasinat, teroare”. ACNSAS, Fond Documentar, dosar 13485, vol. 15, f. 225.

² *Ibidem*, dosar 10160, vol. 1.

acesta se caracterizează prin: – capitalismul ajuns în faza sa ultimă de expansiune și ca urmare haos social, economic și politic. – prin instabilitate permanentă. – prin mizeria cruntă a maselor exploatare¹.

Pentru colonelul Crăciun, procesul reeducării, pe care-l coordona, a reprezentat sfârșitul organizației legionare. În această manieră și-a reprezentat întreaga misiune a Grupului Operativ, perspectivă care s-a transpus și în acest volum:

Ultimul act, al rușinoasei sale istorii, s-a consumat aici într-o instituție transformată, conform concepției socialiste, într-o adevărată școală de reeducare. S-a încercat un efort greu în acești 3–4 ani din urmă, de când a început munca de restructurare a deținuților legionari. [...] Frunțașii legionari au venit aici și au denunțat pe Corneliu Zelea Codreanu, pe Horia Sima și pe alți conducători, într-un cuvânt, toată garda de fier, ca pe un fenomen de perversiune și monstruoșitate. Este actul ei de deces. S-a născut printr-o crimă și moare pentru totdeauna în temniță².

În privința conținutului³ (structurat în șapte părți, însușind 98 de capitole), volumul zugrăvește istoria Mișcării

¹ *Ibidem*, f. 9.

² *Ibidem*, f. 12.

³ Cuprinsul volumul I: Partea I-a: perioada prelegionară; Cuvânt înainte; 1. De unde se vede că unii oameni mor la timp; 2. Cum a spălat Nicolae Zelinsky onoarea familiei sale; 3. Despre descălecatul lui Ion Zelinsky la Iași. Cum și-a schimbat numele în Codreanu și de ce a fost poreclit „Zagreb”; 4. „Mucea”; 5. Cum a început cariera unui huligan; 6. Într-un climat sumbru; 7. Întâlnire la circ; 8. Cum i-a „fascinat” Codreanu pe muncitorii greviști de la Nicolina; 9. Patriarhul antisemitismului internațional și episcopii săi; 10. Războiul „șepcilor”; 11. Războiul „cadavrelor”; 12. Unde se arată cum s-au organizat huliganii; 13. Jocul cu numerele: Numerus Clausus, Numerus nullus, Numerus Valahicus și alte numere „Magice”; 14. Fabrica de oameni noi; 15. Conjurația;

Legionare în culori sumbre, atribuind acestei organizații un caracter criminal, antinațional, terorist și antimuncitoresc. Un loc privilegiat în cuprinsul lucrării îl ocupă liderii legionari,

16. Cina cea de taină; 17. Arhanghelul a vorbit; 18. Diversiunea; 19. Salvatorii neamului se sfâșiau între ei; 20. Sfânta familie; 21. Primul sprijin; 22. Codreanu înlătură un obstacol; 23. Farsa judiciară de la T. Severin; 24. O nuntă electorală; 25. Un om mare; Partea II-a: Legiunea „Arhanghelul Mihail”; 1. Talismanul; 2. Oficiul Arhanghelului; 3. Crucea Verde; 4. Ucenicul asasin; 5. Uniforme, grade, decorații; Partea III-a: „Garda de fier”; 1. Legionarii cer un rege; 2. Garda de fier; 3. Un proiect ratat; 4. Se angajează asasini; 5. Incendiul; 6. Un criminal precoce; 7. O dizolvare tactică; 8. Demagogia cristianică; 9. Nașul „Gărzii de fier”; 10. Poporul român aventura fascistă; 11. Demagogia macabră; 12. Pâinea morților; 13. Marșul eroic; 14. Lupta pentru mandate; 15. Cearta parlamentarilor; 16. Garda de fier și lumea politică; 17. Moruzov; 18. Grupul tinerilor fardați; 19. Un congres familiar; 20. Povestea digului; 21. Opereta „echipa morții”; 22. „Trageți mai sus”; 23. Salvarea morților; 24. Catehismul; 25. Casa albă, casa de bani și casa verde; 26. Oamenii „Măriei Sale”; 27. Mercenarii condeului; 28. Uvertură la un asasinat; 29. Plus potol!; 30. Regele intervine; 31. Un dar princiar; 32. Lupii între ei; Partea IV-a: Totul pentru Țară; 1. Schimbarea la față; 2. Academia marelui conspirații împotriva popoului; 3. Coloniale și delicatose; 4. Prieteni dezinteresați; 5. O romanță pentru muncitori; 6. Corneliu Zelinsky amenință; 7. Cultura în flăcări; 8. Congresul asasinilor; 9. Arhimede nu murise; 10. Conflictul mezalianțelor; 11. Impostura mistico-naționalistă din Spania; 12. Monstruoasa coaliție; 13. În 48 de ore; 14. Monarhia absolută; 15. Teoreticianul suferinței nu suportă suferința; Partea V-a: Lupta pentru succesiune; 1. Ascensiunea unui terorist; 2. Lanțul delațiunilor; 3. Fuga; 4. Jocul de-a țara; 5. Lichidarea concurenților; 6. Regele iubește, regele iartă; 7. Ambasadorii lui Carol II; Partea VI-a: Joaca de-a miniștrii; Partea VII-a Statul național legionar; 1. Imperiul de 1000 de ani; 2. Lichidarea conturilor; 3. Pe culmile nebuniei; 4. Mascarada; 5. Țara în care muncitorii calcă cu pași de stăpân; 6. Pitecantropus redivivus; 7. Promovarea mediocrităților; 8. Anarhia polițiilor; 9. Elita ascetică la lucru; 10. În concurență la jaf cu „grupul etnic german”; 11. Aurul n-are miros; 12. Supralicitarea lui Hitler; 13. Rebeliunea; 14. Nostalgia Puterii – în portbagajul lui Andreas Schmidt; Erată vol. I (a se vedea cuvintele marcate cu un asterisc în text).

respectiv Corneliu Codreanu și Horia Sima. În cazul lui Corneliu Codreanu, fondatorul organizației legionare, autorii detaliază întreaga sa biografie, deopotrivă familială și politică, cu scopul de a demonstra rolul nefast judecat de acesta pe scena politică românească. Originea neromânească, caracterul criminal și sexualitatea maladivă sunt lait-motivele care însoțesc descrierea activității lui Corneliu Codreanu. În cazul lui Horia Sima, lașitatea, aplecarea spre subversivitate și slugărnicia față de Hitler sunt, de asemenea, „calitățile” pe care autorii le subliniază în capitolele dedicate acestuia.

Autorii volumului au mai urmărit, prin reevaluarea istoriei legionare, să incrimineze și demonteze valorile și idealurile prin care legionarii își priveau propriul trecut. Astfel, naționalismul, eroismul, spiritualitatea, voluntarismul, solidaritatea, intransigența, unitatea – calități pe care legionarii și le atribuiău lor și propriei organizații, erau acum supuse „demistificării”. În paginile volumului, regăsim organizația legionară și legionarii descriși în antiteză cu aceste valori, fiind caracterizați tocmai ca trădători, lași, criminali, corupți, dominați de un „misticism irațional”.

Volumul al doilea¹ cuprinde, în prima parte, exilul legionar în Germania nazistă, iar în cea de-a doua parte este prezentată activitatea legionarilor în închisorile comuniste, totul culminând cu reeducarea (1959–1964). Prin abordarea activității din detenție a legionarilor, volumul se constituie într-un demers inedit în mecanismul represiv comunist, fiind singura lucrare de acest gen, prin care Securitatea a creat o „contra-istorie” a represiunii. În paginile volumului², deținuții

¹ ACNSAS, Fond Documentar, dosar 10160, vol. 2.

² Cuprinsul volumului II: Partea VIII-a: Legiunea străină: 1. În port-bagajul lui Andreas Schmidt (urmare); 2. În vizuina hitleristă: Berkenbruck, Rostok; 3. La celălalt capăt al „Axei”; 4. Târgul continuă;

legionari sunt prezentați ca desfășurând, în continuare, activitate „contrarevoluționară” în închisorile pe unde au trecut (Pitești, Gherla, Tg. Ocna, Canal, minele de plumb de la Baia Sprie, Cavnice și Valea Nistrului), aspect care justifică reeducarea lor în temnița de la Aiud. În cazul reeducărilor de la Pitești și Gherla, acestea sunt prezentate conform narațiunii pe care Securitatea a construit-o încă din anii 1950, respectiv ca fiind creația legionarilor, care s-au dezlănțuit cu violență unii împotriva celorlalți, cu scopul de a compromite regimul comunist.

În cazul reeducării de la Aiud, pe care Grupul Operativ o considera sfârșitul organizației legionare, aceasta este prezentată de autorii volumului drept o „mână întinsă” de către regim deținuților, cu scopul de a-i „recupera” pentru integrarea în societatea comunistă. Astfel, reeducarea este asemănată cu un proces anevoios și dureros de trezire la realitate a legionarilor, proces care a fost posibil datorită implicării și „umanismului” administrației și al ofițerilor Grupului Operativ:

Legionarii nu puteau deveni cetățeni cinstiți ai patriei și nu puteau fi recuperați pentru societate, fără ca ei să treacă, mai întâi, printr-un proces de restructurare politică și morală. [...] Reeducarea legionarilor din Aiud a fost o operă extrem de grea și n-a putut fi realizată decât prin marea înțelepciune a conducerii penitenciarului, care a știut să aplice, treaptă cu treaptă, principiile pedagogice umaniste ale statului socialist. [...] Ca o consecință a noului umanism socialist, conducerea

5. Un complot regizat; 6. Hora comandamentelor; 7. Un peisaj al dezolării: închisori și morminte”; 8. „Garda de fier” în slujba serviciului secret; Partea IX-a: Impostura duplicitatea trădarea; 1. Guvernul de la hotel; 2. Fariseismul legionar; 3. În slujba dolarului; 4. Academia eroică; Partea X-a: Epilogul: Reeducarea; 1. Perioada 1959 – iulie 1962; 2. Perioada iulie 1962 – oct. 1962; 3. Perioada oct 1962 – ian. 1963; 4. Perioada ian. 1963 – iulie 1963; 5. Perioada iulie 1963 – oct. 1963; 6. Perioada oct. 1963 – aprilie 1964; 7. Perioada aprilie 1964 – iulie 1964; 8. Concluzii.

penitenciarului n-a precupețit niciun efort în opera de dezin-toxicare a sufletului legionar, una din metode fiind lucrarea pedagogică făcută cu fiecare în parte. A fost de o excepțională eficacitate aplicarea acestei metode¹.

Urmează apoi, de-a lungul a peste 170 de pagini, descrierea procesului reeducării, în aceiași termeni laudativi față de Grupul Operativ. Perspectiva e una triumfalistă, în care ofițerii de Securitate au reușit, în urma unor eforturi supraomenești, să-i convingă să accepte reeducarea pe cei mai înverșunați dușmani ai regimului, respectiv legionarii. Sunt menționate toate momente importante ale reeducării: „prelucrarea” liderilor în celelele 321 și 322, declarația lui Radu Gyr de desolidarizare de trecutul legionar, marile ședințe ale eliberării din ianuarie 1963, activitățile de la club, excursiile prin țară cu liderii legionari, reeducarea prin muncă din fabrica penitenciarului, declarația de desolidarizare a lui Nicolae Petrașcu, reeducarea din secția IX TBC. Pe lângă aceste momente „importante”, autorii trec în revistă și ale episoade secundare din procesul reeducării, totul culminând cu momentul eliberării finale din iulie 1964.

În ceea ce privește metodele utilizate de Grupul Operativ în procesul reeducării, autorii volumului le prezintă, de asemenea, într-o manieră elogioasă ca expresie a „umanismului comunist”, subliniind „respectul arătat de colonelul Crăciun”, condițiile bune de detenție oferite, rolul presei și al documentarelor în cunoașterea „realizărilor regimului”, respectiv organizarea dezbaterilor în cadrul cărora deținuții și-au putut reevalua trecutul².

Triumfalismul pe care conducerea penitenciarului l-a proiectat asupra procesului reeducării se reflectă în concluziile

¹ ACNSAS, Fond Documentar, dosar 10160, vol. 2, ff. 177–180.

² *Ibidem*.

„cărții reeducării”, care prezintă succesul acestui proces, respectiv „restructurarea și pregătirea” legionarilor pentru integrarea în societatea comunistă:

Opera de reeducare care s-a efectuat în penitenciarul Aiud reproduce în mic marele proces revoluționar ce se desfășoară astăzi în sânul poporului român. Lumea nouă a întâmpinat rezistențele inerente oricărei înnoiri revoluționare, trebuind să convingă ideologic și prin fapte pe oamenii cu mentalitate învechită, de necesitatea acestei înnoiri. A fost procesul dialectic al luptei dintre nou și vechi. Așa i-a [sic] sfârșit o etapă tragică a unei existențe rătăcite, căreia îi urmează o viață normală de muncă rodnică, pusă în slujba poporului. De aceea, deținuții salută cu entuziasm noua lume care îi primește acum în mijlocul ei¹.

Pentru colonelul Crăciun, șeful Grupului Operativ, „cartea reeducării” trebuie să devină imaginea întregului proces al reeducării, discursul unic, oficial, asupra a ceea ce se petrecuse în Aiud. Documentele Grupului Operativ (corespondența cu Ministerul de Interne – rapoarte, sinteze, ordine, note informative) având caracter secret nu erau destinate, de bună seamă, să devină publice. Astfel, tot ceea ce urma să rămână după reeducare, singura sursă de informare asupra celor petrecute, era această carte – „Despre organizația legionară”.

Volumele aveau rolul să sintetizeze perspectiva în care Securitatea a proiectat reeducarea. Astfel, colonelul Crăciun a văzut procesul reeducării drept „mormântul” organizației legionare, fondate de Corneliu Codreanu. Tocmai de aceea, pentru ca reeducarea să aibă sens, trebuia reconstruită organizația legionară în detenție. Iar tot acest proces, creat în cadrul reeducării, a fost transpus în paginile „cărții reeducării”. Și astfel,

¹ ACNSAS, Fond Documentar, dosar 10160, vol. 2, f. 368.

autorii – foști legionari – erau chemați să-și (re)scrie propriul trecut, de data aceasta din perspectivă marxistă, și să-și asume falimentul organizației legionare în temnița Aiudului¹.

Pentru a-și îndeplini acest obiectiv, colonelul Crăciun a avut nevoie ca lista de autori ai „Cărții reeducării” să reflecte „sociologic și politic” categoriile de deținuți din Aiud. Astfel, printre cei 126 de autori regăsim toate categoriile de legionari din Aiud: comandanți legionari (Nicolae Petrașcu, Nistor Chioreanu, Radu Mironovici, Dumitru Banea), demnitari în guvernarea legionară (Augustin Bidianu), membri ai Fraților de Cruce (Mircea Calmuschi, Ion Boantă, Florică Dumitrescu), membri ai Corpului Studentesc Legionar (Octavian Paleologu, Ion Butoi, Constantin Diaconescu), membri ai Corpului Muncitoresc Legionar (Constantin Teofănescu), personalități culturale (Petre Țuțea), teologi (Radu Tase, Valeriu Anania, Cristofor Dancu) și simpli legionari.

Coordonatorul lucrării a fost desemnat Stere Mihalexe, comandant legionar, unul dintre deținuții cei mai activi în cadrul reeducării, coordonator al Clubului dedicat restructurării și demascării liderilor legionari. Amploarea demersului este revelată și de anvergura „comitetului redacțional”, din care făceau parte: 5 redactori, un responsabil „artistic”, 64 de colaboratori, 15 ilustratori, 34 de graficieni, 3 compactori și 5 deținuți responsabili de realizarea basoreliefului copertii. Coperțile celor două volume sunt realizate „artistic”, exemplificând cuvintele-„cheie”: crimă, teroare, misticism, masacre, trădare. Figuri „alegorice” de legionari în diferite ipostaze, un craniu și o cruce înconjurată de pistoale și topoare, realizate în metal, împodobesc fundalul negru al copertii.

¹ Roland Clark, „Re-amintirea lui Codreanu: virtuți fasciste maligne la închisoarea de la Aiud (1964)”, în *Caietele CNSAS*, anul VIII, nr. 2 (16) 2015, pp. 181–216.

Am ales în mod deliberat să nu pomenesc numele tuturor deținuților care apar în caseta redacțională a „cărții reeducării”, din rațiuni etico-memorale: de-a lungul cercetării documentare singura mențiune despre multe dintre aceste nume este doar legătura cu „cartea reeducării”. Astfel, există riscul de a cădea exact în capcana întinsă de Securitate, prin care s-a urmărit ca în procesul reeducării identitatea deținuților să fie rescrisă, iar din întreaga biografie carcerală, plină de tragismul anilor îndelungați de suferință, să rămână doar un singur detaliu incriminator – că au contribuit la Cartea reeducării.

Cercetarea documentară integrală a biografiilor acestor deținuți, ca premisă pentru înțelegerea resorturilor atitudinilor din reeducare, alături de analiza aplicată asupra contribuției efective la Cartea reeducării sunt pași necesari pentru a evita capcana „morală” pe care documentele Securității ne-o întind.

În ceea ce privește „paternitatea” articolelor și, mai ales, modalitatea cum a fost „creată” această carte, cercetările documentare de până acum au relevat următoarele aspecte: în primul rând, lucrarea nu a fost scrisă integral la sfârșitul reeducării, așa cum lasă de înțeles colonelul Crăciun în rapoartele sale¹. Astfel, ea reprezintă o sinteză a declarațiilor autobiografice susținute în cluburile reeducării de către deținuți, declarații și articole care au fost apoi coroborate, stilizate și rescrise caligrafic de către cei șase redactori principali: Stere Mihalexe, Nicolae Grigorescu, Octavian Paleologu, Constantin Savin, Eugen Șahan, Constantin Teofănescu. De altfel, cu excepția capitolului semnat de Valeriu Anania, care precizează în dreptul semnăturii paginile la care îl găsim în primul volum², în cazul niciunui alt articol/ capitol nu sunt precizați autorii.

¹ ACNSAS, Fond Documentar, dosar 13485, vol. 15, f. 225.

² *Ibidem*, dosar 10160, vol. 1, f. 3v.

De asemenea, un aspect care intrigă este absența semnăturilor tuturor autorilor pe lista de nume de la începutul primului volum¹.

Toate aceste detalii sugerează că nu toate cele 126 de nume de pe lista cu autorii cărții au și contribuit efectiv, cu materiale, la realizarea ei, ci, în cazul unor deținuți, au fost trecuți pe acea listă tocmai pentru a da greutate demersului și, implicit, a consolida imaginea pe care Grupul Operativ a vrut s-o proiecteze asupra cărții – ca fiind expresia organizației legionare din Aiud.

Pe lângă o atare finalitate ideologică – drept expresie/ imagine a întregului proces al reeducării –, colonelul Crăciun i-a atribuit Cărții reeducării și obiective propagandistice imediate. Astfel, într-un raport de final, din 5 august 1964, dedicat ultimelor ședințe ale reeducării – șeful Grupului Operativ propune conducerii Securității utilizarea cărții împotriva membrilor exilului legionar:

Cartea despre care am raportat mai sus, propunem să fie studiată, în scopul de a fi folosită eventual împotriva fugarilor de peste graniță. În caz că se apreciază utilitatea ei, rugăm să dispuneți să ne fie retrimisă pentru corecturi, pe baza materialelor ce le avem la Aiud².

Securitatea n-a dat curs propunerii colonelului Crăciun și a trecut într-un plan secund publicarea „cărții reeducării”, considerând că articolele din *Glasul Patriei*³, semnate de deținuți, sunt mai eficiente și de impact în propaganda împotriva exilului legionar. De ce a ales Securitatea să „pună sub obroc” acest produs ideologic de amploare? Întâi de toate, regimul comunist

¹ *Ibidem*, ff. 3–4 r-v.

² *Ibidem*, dosar 13485, vol. 15, f. 226.

³ Vezi capitolul *Glasul Patriei și reeducarea de la Aiud*.

de la București a considerat că reeducarea din Aiud a pus capăt „problemei” legionare, care trecea în planul secund al intereselor operative pentru Securitate. Pe de altă parte, conținutul puternic ideologizat, stilistica „demascatoare”, tonul agresiv și exagerările lamentabile făceau din „cartea reeducării” o creație necredibilă, greu de „exploatat” propagandistic de către regim.

Dar „cartea reeducării” își atinsese scopul pentru care fusese creată. Pentru colonelul Crăciun, cartea avea un dublu rol: pe de o parte, era „medalia de onoare”, legitimarea deplină în fața conducerii Partidului și Securității că a dus la bun sfârșit reeducarea, iar pe de la altă parte, reflecta „compromiterea” liderilor legionari, tocmai prin faptul că semnaseră această lucrare.

Rolul lui Bartolomeu Anania în reeducare

Intriga acestei analize este reprezentată de controversalele ce învăluie activitatea lui Bartolomeu Anania în cadrul reeducării. Întâi de toate, se impun precizate cu strictețe limitele analizei de față, care nu-și propune să radiografieze/ investigheze în amănunt „tensiunile memoriale” create în jurul activității din reeducare a lui Bartolomeu Anania, subiect care va fi abordat într-o cercetare ulterioară. Astfel, precizarea „pozițiilor memoriale” în partea introductivă are doar rolul de a familiariza cititorul cu „intriga” acestui demers.

În primul rând, trebuie menționat că „tensiunile memoriale” își au originea în episodul american al biografiei lui Bartolomeu Anania: pe când activa în cadrul episcopiei dependente de Patriarhia Română, Anania se afla pe poziții distincte (uneori adverse) față de episcopia condusă de Valerian Trifa și care aduna cea mai mare parte a exilului legionar¹.

¹ Subiectul a fost abordat pe larg în articolul – Dragoș Ursu, „The Controversies of a Dramatic Biography. Bartholomew Ananias’ Mission

Folosind ca „surse primare” lucrările lui Ion Cârja¹, Nistor Chioreanu², Octavian Voinea³, Puiu Năstase⁴, memorialiști precum Ion Antohe⁵ sau Aurel Sergiu Marinescu⁶, Grigore Caraza⁷ îi creează un portret negativ lui Bartolomeu Anania, căruia îi atribuie un rol central în reeducarea de la Aiud. Grigore Caraza, ajuns în exilul american legionar abia în 1980 și influențat de polemicile târzii dintre cele două tabere, este principalul „creator” al discursului incriminator la adresa lui Bartolomeu Anania, pe care îl acuză că a primit de la col. Crăciun „mână liberă să conducă reeducările”⁸. De asemenea, supralicitând referința lui Nistor Chioreanu⁹, Grigore Caraza îl desemnează pe Bartolomeu Anania drept autorul „cărții reeducării”, unde „dădea în sinteză despre reeducările din perioada 1960–1964, în calitate de șef al acestor activități cultural-educative”¹⁰.

to America in the Context of the Recalibration of State-Church Relations under Ceaușescu”, în Dragoș Ursu (ed.), *Churches and Political Power during Communism in Central and Eastern Europe: Individual Biographies and Institutional Mechanisms*, LIT Verlag GmbH & Co. KG Wien, Zweigniederlassung Zürich, 2024.

¹ Ion Cârja, *Întoarcerea din infern*, vol. 1 și 2, Acțiunea Românească, New York, 1972.

² Nistor Chioreanu, *Morminte vii*, Institutul European, Iași, 1992.

³ Octavian Voinea, *Masacrarea studenții române în închisorile de la Pitești, Gherla și Aiud*, Editura Majadahonda, București, 1996.

⁴ Puiu Călinescu, *Temerarii*, Editura Metafora, Constanța, 2004.

⁵ Ion Antohe, *Răstigniri în România după Ialta*, Editura Albatros, București, 1995.

⁶ Aurel Sergiu Marinescu, *O contribuție la istoria exilului românesc. Biserica Ortodoxă Română în străinătate, în exil, în diaspora*, Editura Vreamea, București, 2004.

⁷ Grigore Caraza, *Aiud însângerat*, Tipomoldova, Iași, 2013.

⁸ *Ibidem*, p. 144.

⁹ Nistor Chioreanu, *op. cit.*, p. 340.

¹⁰ Grigore Caraza, *op. cit.*, p. 146.

În istoria sistemului penitenciar românesc, Aiudul și-a câștigat o tristă faimă, din cauza regimului carceral (foame, frig, izolare), a ratei ridicate a mortalității, a numărului mare de deținuți, precum și a fenomenului reeducării târzii (1959–1964). La începutul anilor 1950, la Pitești și Gherla, reeducarea fusese aplicată cu metode de o violență extremă. În schimb, la Aiud, autoritățile au recurs la soluții mult mai sofisticate. Pentru a înfrânge rezistența celor închiși, Securitatea a utilizat resurse semnificative, sub aspect uman, instituțional și ideologic, înființându-se chiar și o unitate specială, Grupul Operativ Aiud, condusă de colonelul Gheorghe Crăciun.

Dragoș Ursu analizează activitatea ofițerilor și gardienilor responsabili de reeducare (cadrul instituțional, strategiile și instrumentele operative, munca informatorilor), descrie viața cotidiană a celor închiși (condițiile de detenție, dezbaterile culturale, proiecțiile politice ori căutările spirituale) și prezintă rezultatele acestui fenomen unic atât din perspectiva torționarilor, cât și din punctul de vedere al deținuților care au refuzat reeducarea sau au avut o atitudine rezervată până la sfârșitul detenției. Autorul creionează poziția față de reeducare a unor personalități culturale (Nichifor Crainic, Radu Gyr, Petre Pandrea), lideri legionari (Ion Dumitrescu-Borșa, Radu Mironovici, Nicolae Petrașcu, Nistor Chioreanu), slujitori ai altarelor (Dumitru Stăniloae, Arsenie Papacioc, Bartolomeu Anania, Ioan Iovan) sau figuri cunoscute ale memoriei carcerale (Demostene Andronescu, Ioan Ianolide, Tache Rodas).

„Ca și la Pitești, și aici [la Aiud] s-a urmărit îndeaproape crearea unei psihoze, conform căreia oamenii să ajungă la un asemenea grad de deformare psihologică, încât să-și autoimpute fapte din trecut, convingeri intime și credințe moștenite; să se năruie în ei prietenii și valori morale, să se orbească sufletele prin impunerea unor complexe hidoase de autodisprețuire.”

ION CÂRJA, *Întoarcerea din infern*

CATEGORIA A
ISTORIE ȘI STUDII
CULTURALE
EVALUARE CNCS
2020-2024

Carte recomandată de

Historia

Partener media:

ISBN: 978-606-088-721-8

9 786060 887218

www.edituracorint.ro